

Zəfərin izi ilə

Xilaskarın quruculuq missiyası

İlham Əliyevin bir il öncəki Qələbə səfəri ilə Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun yeni həyatının təməli qoyuldu

Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin Ermənistanın kapitulyasiyası ilə noticəlonən Vətən müharibəsinin bitməsindən cəmi 6 gün sonra - 2020-ci il noyabrın 16-da işğaldan azad edilmiş Füzuli və Cəbrayıl ilk səfəri tariximizin möhtəşəm zəfərimizdən sonrakı yeni dönüşü anı idi. Qalib sərkərdənin bu Qələbə səfəri hər gücünə əldə etdiyimiz böyük zəfərin təntənəsi, işğal dövrünün bitməsinin azad edilmiş torpaqlarımızdan dünyaya böyün oluması idi.

Qarabağın tarixini dəyişdirən səfər

Uzun illər işğal altında qalmış kəndlərin, şəhərlərin infrastrukturunun, ekologiyasının bərpası ilə bağlı planların icra olunacağı açıqlayan dövlət başçısı Qarabağa ilk səfəri zamanı düşmənin yerlə-yeksan etdiyi tarixi torpaqlarımızda quruculuq işlərinə başlanıldığını da bəyan etdi.

Bütün Azərbaycan üçün tarixi əhəmiyyət daşıyan bu səfər çərçivəsində Prezident İlham Əliyev Füzuli, Cəbrayıl şəhərlərində, xalqımızın mənəviyyətində, tarixində dərin iz buraxan Xudafərin körpüsündə şanlı Azərbaycan bayrağını qaldırmaqla yanaşı, bizi Qarabağın taci olan Şuşa şəhərinə aparan Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun və ya "Zəfər" yolunun da təməlini qoydu. Bu layihə işğaldan azad edilmiş torpaqlarda həyata keçirilən birinci layihə olduğu üçün onun icrasının xüsusi tarixi əhəmiyyəti var. Təxminən bir il ərzində reallaşan bu layihənin digər üstünlüyü Şuşaya getmək imkanlarının asanlaşdırılması oldu. Həmin yol çəkiləndə Şuşaya yalnız Ağdamdan getmək mümkün idi. İndi isə Şuşaya birbaşa Füzulidən də getmək olur.

Vətən müharibəsinin bitməsindən ötən müddət ərzində Prezident İlham Əliyevin birbaşa nəzarəti ilə işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda yalnız bərpə, yenidənqurma işləri aparılıb. Dövlət başçısının təşəbbüsü ilə yenidənqurma işlərinin yeni innovativ texnologiyalara əsaslanaraq aparılması, ərazilərdə müasir şəhərsalma planlaşdırılmasının həyata keçirilməsi, "ağıllı şəhər" və "ağıllı kənd" konsepsiyalarının tətbiqi həmin ərazilərin çox tezliklə nainki Qarabağın, eyni zamanda bütün regionun ən müasir rayonu və şəhərlərinə çevriləcəyinə təminat verir.

Prezident İlham Əliyevin Qarabağa - ötən bir il ərzində işğaldan azad edilmiş rayonlara etdiyi bütün səfərlər və bu səfər çərçivəsində rayon ictimaiyyəti ilə keçirdiyi görüşlər, təməlləşmə mərasimlərində iştirak etdiyi layihələr dağıdılmış şəhərlərimizin, kəndlərimizin qısa müddət ərzində yenidən qurulacağına, insanların öz doğma el-obasına qayıdacağına, işğal altında olmuş ərazilərimizdə həyatın yenidən canlanacağına olan inamı daha da möhkəmləndirib. Bütün bunlara görə ki, müharibənin bitməsindən çox az vaxtın - cəmi bir ilin keçməsinə baxmayaraq, Böyük qayıdış proqramının ilk mərhələsi artıq reallaşdırılıb. Azərbaycan müharibədən yeni çıxan ölkə olsa da, onun sürətlə apardığı yenidənqurma işləri sayəsində cari ilin sonuna qədər Zəngilan köçkünlərinin bir qisminin öz doğma yurd-yuvalarına geri qayıtması real olacaq.

Prezidentin Qarabağa səfərləri yalnız yeni layihələrin icrası ilə yadda qalmadı. Dövlət başçısı elə ilk səfəri zamanı Azərbaycanın necə vanda bir dövlətlə üz-üzə qaldığını, onun tarixi Azərbaycan torpaqlarında hansı vəhşiliklər törətdiyini bütün dünyaya göstərdi.

Savaştan sonrakı quruculuq

Milli Məclisin deputatı, siyasi elmlər doktoru, professor Elşad Mirbəşiroğlunun sözlərinə görə, ölkə Prezidentinin 16 noyabrda işğaldan azad edilmiş əra-

zələrimizə ilk səfəri bir çox mənələrdə böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Azərbaycan Prezidentinin istənilən səfəri, ilk növbədə, ölkə və həm də beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən diqqətlə izlənilir. Prezident bu səfəri zamanı Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin, vandalizminin izlərini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Bu, beynəlxalq informasiya müstəvisində ölkəmizin mövqelərini əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirməyə xidmət etdi. Bununla yanaşı, Prezident işğal altında olmuş ərazilərimizin yenidən qurulması ilə bağlı strategiyasını səsəndirmiş oldu.

Deputat hesab edir ki, ümumiyyətlə, Azərbaycan yalnız müharibə dövründə deyil, savaştan sonra da unikal davranış nümayiş etdirib. 44 günlük Vətən müharibəsində əsl müasir müharibə nümunəsi nümayiş etdirən ölkəmiz post-müharibə mərhələsində də unikal davranıb. Belə ki, dünya tarixi təcrübəsindən çıxış etmiş olsa, görünür ki, müharibə aparmış ölkələr uzun zaman iqtisadiyyatlarının bərpası ilə məşğul olurlar. Azərbaycan cəmiyyəti isə müharibənin iqtisadi təsirlərini ümumiyyətlə hiss etməyib. Bundan başqa, torpaqlarımız işğaldan azad olunan kimi ərazidə kompleks tikinti-quruculuq işlərinə başlanılıb: "Hələ müharibənin getdiyi dövrdə, yeni ötən il oktyabrın 29-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad olunmuş ərazilərində müvəqqəti xüsusi idarəetmənin təşkili" haqqında fərman imzaladı. Bu, işğaldan azad olunmuş ərazilərimizlə bağlı gələcək strategiyamız haqqında öncədən təsəvvür formalaşdırırdı. Yeni bu həm də ərazilərimizin yenidən qurulması istiqamətində artıq ilkin inzi-bati addımların atılmasının göstəricisi idi. Həqiqətən də, müharibə bitdikdən, təcəvüzkar Ermənistan 10 noyabr tarixində kapitulyasiya sənədini imzalamağa məcbur etdikdən dərhal sonra Azərbaycan ərazilərində genişmiqyaslı tikinti-yenidənqurma işlərinə başlandı. Bu istiqamətdə ölkə Prezidenti İlham Əliyev strateji baxışları, iradəsi və əzmi göz önündədir. 10 noyabr tarixində birgə bəyanatın imzalanmasından cəmi altı gün sonra, yeni noyabrın 16-da işğaldan azad edilmiş Füzuli və Cəbrayıl rayonlarına səfər etməsi qeyd olunanların təsdiqidir".

E.Mirbəşiroğlu əlavə edir ki, Prezident işğaldan azad edilmiş ərazilərimizə səfərlərini sistemli olaraq davam etdirməkdədir. Ölkə rəhbəri artıq azad olunmuş bütün ərazilərimizə səfərlər edib. Prezidentin işğaldan azad edilmiş ərazilərimizə ilk səfərindən ötən bir il ərzində Qarabağın siması sürətlə dəyişib: "Artıq cəsarətlə qeyd etmək olar ki, Füzuli Qarabağın neqliyyat-kommunikasiya mərkəzinə çevrilməkdədir. Bu ilin əvvəlində Füzulidə hava limanının inşası ilə bağlı Azərbaycan Prezidentinin qərarından cəmi 8 ay sonra işlər artıq yekunlaşmışdı. Olduqca six minalanmış bir ərazidə belə qısa zaman kəsiyində beynəlxalq standartlara cavab verən beynəlxalq hava limanının inşası onunması dünya təcrübəsində rast gəlinməyən haldır. İlk dəfə olaraq Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ölkə Prezidenti İlham Əliyev Qarabağda qarşıladı. Digər tərəfdən cənab Prezidentin Şuşaya davamlı səfərləri Azərbaycanın

mədəniyyət beşiyi olan bu səhərə yeni həyat bəxş edib. Prezident tərəfindən Şuşa Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilmişdir.

Ölkə Prezidentinin işğaldan azad edilmiş ərazilərimizə intensiv səfərləri həmin ərazilərin yenidən qurulması prosesinin daha səmərəli gəlməsi baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Belə ki, dövlət başçısının birbaşa nəzarəti altında həyata keçirilən tikinti-quruculuq işləri ərazilərin tezliklə, həm də effektiv məskunlaşdırılmasını şərtləndirəcək. Ayrıca olaraq vurğulamaq lazımdır ki, işğal altında olmuş ərazilərin böyük iqtisadi potensialının ümumi milli iqtisadi inkişaf dövryyəsinə qatılması üçün də sürətli və keyfiyyətli quruculuq işlərinin həyata keçirilməsi zəruridir. Ölkə Prezidentinin də strateji yanaşması məhz bundan ibarətdir.

E.Mirbəşiroğlu ötən dövr ərzində - 2021-ci ilin 15 iyun tarixində Şuşa şəhərində Azərbaycanla Türkiyə arasında tarixi Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasını ən mühüm işlərdən biri kimi dəyərləndirir. Onun fikrincə, Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin yeni səhifəsini şərtləndirdi. Bundan başqa, bu siyasi əhəmiyyətli sənəd təhlükəsizliyimizin təmin olunmasına da mühüm töhfə vermək gücündədir.

Xarabalıqlardan "ağıllı şəhərə"...

Prezidentin Qarabağa ilk səfəri zamanı Füzuli rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə keçirdiyi görüşdə iştirak edən AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun Postkonflikt Ərazilərin Bərpası Elmi Mərkəzinin rəhbəri, AMEA-nın müxbir üzvü, iqtisad elmləri doktoru, professor Akif Musayev elə həmin görüşdə Prezidentin simasında bir əzmkarlıq, qətiyyət, Qarabağın yenidənqurulması ilə bağlı aydın planın olmasını gördüyünü söyləyir.

Onun sözlərinə görə, bu əzm və qətiyyəti bir il əvvəl müharibə gədən zaman da gördük. O zaman dövlət başçısı bütün teziqlərə baxmayaraq, müharibədə qələbə çalmaq, sona qədər getmək əzmində idi. Bu gün isə o, azad edilmiş torpaqları yenidən bərpa etmək, dirəltmək əzmindədir. Bunun üçün isə əvvəlcə həmin ərazilərdə təhlükəsizlik təmin edilməli idi. Son bir il ərzində bu istiqamət üzrə də mühüm işlər görüldü.

Ötən dövrdə aparılan tikinti-quruculuq işlərinə nəzər salan iqtisadçı alim qeyd edir ki, artıq Qarabağda 11 istiqamətli avtomobil yolu çəkilir, 3 hava limanı, 3 dəmiryolu tikilir, kommunikasiya stansiyaları qurulur və s. tədbirlər həyata keçirilir. Belə ki, "Zəfər" yolu azad olunmuş ərazilərdəki ən mühüm layihələrdən biri olmaqla Füzuli rayonundan

Şuşa şəhərinə çəkilib və uzunluğu 101,5 kilometrdir. Bundan başqa, Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa, Füzuli-Ağdam, Bərdə-Ağdam, Toğanalı-Kəlbəcər-İstisu, Xudafərin-Qubadlı-Laçın, Şükürbəyli-Cəbrayıl-Hadrut, Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbend avtomobil yolu, Füzuli-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbend, Horadiz-Zəngilan-Ağbend dəmiryolları çəkilir, elektrik enerjisi, su təchizatı sistemləri yenidən qurulur. İşğaldan azad edilmiş Zəngilan rayonunda ilk "ağıllı kənd", "Dost Aqropark" layihələri icra edilir. Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı və Zəngilanda yaşayış məntəqələrinin salınması ilə bağlı planlar hazırlanıb. Bundan başqa, Prezident İlham Əliyev Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının açılış mərasimini keçirib. Füzuli Memorial Kompleksinin və Füzuli şəhərinin bərpasının, Füzulinin Dövlət-yarılı kəndində "ağıllı kənd" konsepsiyası əsasında yaradılacaq böyük yaşayış məntəqəsinin, Zəfər və işğal muzeylərinin, Cənubi Qafqazda ilk dəfə təbii qaynaqlı "Rəqəmsal Stansiya İdarəetmə Mərkəzi" elektrik şəbəkəsinin təməli qoyulub.

Mərkəz rəhbəri hesab edir ki, Qarabağda hava yolunun açılması, avtomobil yolu və dəmiryollarının inşası, habelə Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə Azərbaycanın müasir infrastrukturaya malik neqliyyat qovşağına çevriləcək.

Alim qeyd edir ki, bərpa və yenidənqurma işləri olduqca böyük vəsait tələb etdiyindən proses yalnız dövlət resursları ilə deyil, xarici ölkələrin, şirkətlərin qoyduğu investisiyaları dəyərləndirməklə həyata keçirilir. Bu prosesdə Türkiyə, İsrail, İtaliya, Çin və s. ölkələrin qabaqcıl şirkətlərinin iştirakını xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Təkcə tikinti-quruculuq işlərinə deyil, kənd təsərrüfatının canlanmasına da diqqət yetirilir

A.Musayev əlavə edir ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa və yenidənqurma layihələri çərçivəsində təkcə tikinti-quruculuq işləri deyil, kənd təsərrüfatının canlanması və inkişafı məqsədinə də ciddi diqqət yetirilir. İşğaldan qabaqkı dövrdə ölkə üzrə əkin sahələrinin 7,7 faizi, üzümçülüğün 24,7 faizi, taxılçılığın 14,3 faizi, tütünçülüğün 11,6 faizi, bostançılığın 5,3 faizi, kartofun 3,3 faizi, pambıqçılığın 2,7 faizi, tərəvəzin 2,3 faizi, meyvə və giləmeyvə sahələrinin 1,8 faizi Qarabağ və ətraf rayonların payına düşürdü. Burada 1,213 milyon hektar (ha) torpaq sahəsinin yarısı - 591,776 min ha əkinə yararlı, 231,056 min ha əkin, 351,822 min ha örüş-otlaq və biçənək sahəsi, 8,898 ha həyətiani sahədir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə 2021-ci ilin məhsulu üçün payızlıq və yazılıq əkinləri daxil olmaqla, 8,9 min ha sahədə taxıl əkinləri həyata keçirilib. Azad olunmuş rayonlarda yalnız heyvandarlıq üçün deyil, əlverişli təbii-iqlim şəraitinə və zəngin bitki örtüyünə malik olduğundan arqılığın inkişafı üçün də böyük potensial var. Artıq azad edilmiş ərazilərdəki yaylaqlara ümumiliklə 4068, o cümlədən Laçın yaylaqlarına 531 arı ələsi olmaqla 15 arqılıq təsərrüfatı kəçürüldü.

A.Musayev ölkə prezidentinin yürütdüyü düzgün iqtisadi siyasət nəticəsində sadalanan bütün imkanlardan yararlanmağa imkan yaradır və çox tezliklə Qarabağ - uzun müddət işğal altında qalmış ərazilərə həyat qayıdacaq.

Azad edilmiş ərazilər tamamilə dəyişir

Milli Məclisin deputatı, iqtisadçı Vüqar Bayramov bildirir ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin işğaldan azad edilmiş ərazilərə ilk səfər etməsindən ötən bir il ərzində həmin ərazilərin intensiv şəkildə bərpa və yenidənqurulması müşahidə edilir. Bir il uzun müddət olmasa da, azad edilmiş ərazilər tamamilə dəyişib və quruculuq işləri sürətlə davam edir: "Nəzərə alaq ki, Qarabağın hava qapısı artıq hazırdır. Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı beynəlxalq reyisleri qəbul etmək imkanına malikdir. Eyni zamanda azad edilmiş ərazilərdə 600 kilometrədən çox avtomobil yollarının salınması və təmiri həyata keçirilir. Həmin ərazilərdə çoxsahəli və genişmiqyaslı işlər aparılır. Digər tərəfdən, Zəngəzur dəhlizinin təməli qoyuldu".

V.Bayramov xatırladır ki, Füzuli-Horadiz-Cəbrayıl-Ağbend avtomobil yolu, eyni zamanda Horadizlə Zəngilana birləşdirəcək dəmiryolu xətti məhz Zəngəzur dəhlizinə inteqrasiya olunacaq. Bu isə ondan xəbər verir ki, həmin ərazilərin neqliyyat-logistik xəritəsi tamamilə dəyişdirilir.

Deputat hesab edir ki, bu gün azad edilmiş ərazilərdə reallaşan bərpa və yenidənqurma işləri həm də gələcəkdə Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafı üçün bir təməldir: "Azərbaycan quruculuq işlərinin davam etdirir. Bu istiqamətdə yeni layihələr, yeni planlar həyata keçirilir. İstər Şuşa şəhərində, istər digər rayon və şəhərlərdə genişmiqyaslı və intensiv işlər aparılır. Artıq Ağdam, Cəbrayıl, Füzulinin baş planları təsdiq edilmişdir. Həmin şəhərlərin salınması, yenidənqurulması ilə bağlı işlər həyata keçirilir. Həmin ərazilərin bərpası fonunda ilin sonuna yaxın məskunlaşma prosesinin başlayacağını müşahidə edə bilərik".

V.Bayramov ilkin qiymətləndirmələrə əsasən bunu da nəzərə çatdırır ki, bərpa və yenidənqurma işlərinin sonuna qədər Azərbaycan iqtisadiyyatının 8 faizini formalaşdırmaq potensialına malik olacaq. Azad edilmiş ərazilərin iqtisadiyyatının dirçəldilməsi və onun ölkəmizin ümumi iqtisadi sistemində reinteqrasiyası əlavə olaraq illə 5 milyard əlavə dəyərini yaradılmasına imkan verəcək. Zəngəzur dəhlizinin açılması və Qarabağda bu gün intensiv yaradılan neqliyyat qovşağı beynəlxalq neqliyyat şəbəkəsinə inteqrasiya edildiyi halda bu məbləğin xeyli artacağını gözləmək olar.

V.Bayramov əmindir ki, həyata keçirilən bərpa-yenidənqurma mərhələsi həmin ərazilərin iqtisadiyyatının formalaşması, həmin ərazilərin Azərbaycan iqtisadiyyatına reinteqrasiya baxımından yeni imkanlar yaradır və çox tezliklə Qarabağ - uzun müddət işğal altında qalmış ərazilərə həyat qayıdacaq.

Ötən bir il ərzində həm siyasi, həm də iqtisadi baxımdan mühüm nailiyyətlərə imza atan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin azad edilmiş Qarabağ torpaqları ilə bağlı hədəfləri çoxdur. Bu hədəflərə nail olmaq üçün qarşıda dayanan əsas vəzifə işğaldan azad edilmiş ərazilərin minalardan təmizlənməsi və burda yenidənqurma işlərinin daha sürətlə və daha geniş miqyasda aparılmasını təmin etməkdir. Prezident İlham Əliyevin apardığı düzgün siyasət nəticəsində çox qısa zamanda Qarabağın yenidən dirçələcəyinə şübhə edilməz.

İlham İSABALAYEVA,
"Azərbaycan"